

**DINCOLO DE BAZAR,
DOAR PRAF**

Redactor: Laura Nicolescu
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban
Foto copertă: Paul Hitter_ulei/pânză_2022_Mateiu Caragiale - Crai de
curte veche
Consultanți: Petru Țincoca, Lucian Țugui și Bogdan Pascal

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ARITON, NICOLAE C.

Dincolo de bazar, doar praf : roman / Nicolae C. Ariton. - București :
Cișmigiu Books, 2025
ISBN 978-606-28-2059-6

821.135.1

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062820596

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din
această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Cișmigiu Books

Copyright © 2025

Cișmigiu Books este un imprint al Editurii Universitare

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47/ 0745 200 718/ 0745 200 357

comenzi@editurauniversitara.ro

www.editurauniversitara.ro

NICOLAE C. ARITON

**DINCOLO DE BAZAR,
DOAR PRAF**

roman

Cuprins

Tulci, 20 august 1872.....	7
Tulci, 21 august 1872.....	18
Tulci, 21 august 1872, după amiază.....	35
Tulci, 21 august 1872, seara.....	50
Tulci, 21 august 1872, noaptea.....	66
Tulci, 22 august 1872, între dimineață și prânz.....	87
Tulci, 22 august 1872, pe la prânz	110
Tulci, 22 august 1872, seara.....	119
Tulci, 22 august 1872, noaptea.....	133
Tulci, 23 august 1872, mijlocul nopții	158
Tulci, 23 august 1872, până în orele prânzului.....	173
Tulci, 23 august 1872, seara.....	194
Tulci, 23 august 1872, noaptea.....	206
Epilog	213
Postfață.....	216

Tulci, 20 august 1872

Soarele asfințise cam de un ceas, dar lumina continua să pătrundă în încăpere prin fereastra îngustă a casei turcești. Construită din piatră și învelită cu olane din lut ars, fosta cafenea era o adevărată raritate printre zecile de construcții din chirpici acoperite cu stuf, care păreau aruncate fără noimă pe malul Dunării.

În urmă cu aproape doi ani, Aristotel Platon Cantemir fusese sigur că făcuse o adevărată afacere când o închiriasse de la turcul bătrân și slab, care îi ceruse jumătate de piastru pe lună sau cinci, dacă plătea pentru tot anul. Zgârcit, ca mai mereu, valahul preferase să o plătească pentru tot anul, socotind piastrul câștigat ca pe o mică avere. Îi dăduse banii turcului, urmând ca a doua zi să meargă împreună la konak pentru a întocmi actul de închiriere. Bineînțeles că acesta plecase din zori, cu piroscaful „Lloyd Austriaco” – care făcuse stație la Tulci peste noapte – către Constantinopol.

Și acum se întreba Cantemir dacă turcul pur și simplu fugise sau nu înțelesese despre ce era vorba, pentru că, din câte își dăduse seama mai târziu, niciun tulcean nu auzise vreodată de un act de închiriere pentru o casă pe malul Dunării. Pentru așa ceva, oamenii se înțelegeau din vorbe, băteau palma, dădeau-primeau banii și asta era tot.

Abia peste câteva săptămâni avea să afle că ar fi putut să cumpere casa cu totul, pentru doar 20 de piaștri, cât cerea turcul, dar nimeni nu voia să se pricopsească cu așa acaret despre care se spunea că era o casă bântuită de spirite. Se zicea că fusese construită cu piatră de la fosta închisoare turcească, ce se afla pe Stânca Tulçi și căreia i se dusesse vestea de cea mai groaznică pușcărie din întregul Imperiu Otoman. Odată cu piatra de zidărie, cărată noaptea cu căruța, turcul adusesse și sufletele tuturor morților închisorii, care nu fuseseră deloc puțini. Până la urmă, din fostul penitenciar otoman nu mai rămăsese nimic, odată ce bărbosul englez Charles Hartley începuse să dinamiteze stânca, metru cu metru, pentru a ușura navigația bastimentelor de pe Dunăre.

Așa cum, însă, din pintenul de piatră și din închisoare nu mai rămăsese nimic, și de planurile mărețe ale turcului se alesese praful. Deschisese o cafenea, așezând deasupra ușii un topor – un semn vechi pe care îl purtau cafenelele ienicerești până în 1826, când armata acestora se răsculase împotriva sultanului. Atunci fuseseră căsăpiți peste șapte mii de ieniceri, cazarmile lor bombardate și distruse, corpul de armată desființat, iar ultimii supraviețuitori fuseseră lăsați să se stabilească la marginea imperiului, așa cum era Tulçi.

După aproape treizeci de ani, în 1856, când turcul se apucase să construiască cafeneaua din piatră, nimeni nu-l mai băga în seamă cu toporul ieniceresc de deasupra ușii sau cu tatuajul de pe brațul stâng, cu

însemnele ortei din care făcuse parte. Dar nici nu se înghesuiau să-i fie mușterii, cu toate că avea cafeaua cea mai bună de pe ambele maluri ale Dunării, adusă tocmai din munții Yemenului, și tutun dulce și aromat de Ianina.

Toți clienții simțeau că le stătea cafeaua în gât și li se stingea ciubucul când turcul îi privea pe sub sprâncene, fără să spună nimic, de parcă era mut. Așa era el: habar nu avea să poarte o vorbă cu cineva, așa că încet-încet se alesese praful de toate planurile lui de a face un adevărat caravanserai pe malul Dunării – cafeneaua fiind doar începutul – cu cișmea, camere de dormit, loc pentru căruțe și chiar un ponton pentru dombazuri.

După ce îi dispăruseră toate aceste vise, dispăruse și el – ce-i drept, după mai mulți ani –, închiriind „cafeneaua ienicerului” – așa cum îi spunea toată lumea – unui ghiaur valah, pe nume Aristotel Platon Cantemir.

Pe acesta nu-l deranja absolut deloc faima proastă a construcției și nici faptul că plătise cinci plăștri chirie pentru un an de zile, când cu douăzeci ar fi putut s-o cumpere cu totul. Ba chiar, dacă se tocmea, probabil că ar fi scos-o și mai ieftin. Îi plăcea încăperea mare a fostei cafenele, pe care o transformase în cameră de zi și care mirosea, și iarna, și vara, a cafea și tutun. Dar nu de la filigenele și ciubucurile mușterilor, ci de la sacii depozitați în ultima vreme înăuntru, pentru că, în ultimii ani, turcul devenise un fel de angrosist de cafea, tutun și ceai.

În plus, era deja la jumătatea celui de-al doilea an de când se mutase, iar turcul nu mai dăduse niciun semn de viață pentru chirie. Cantemir era pregătit să-l primească cum se cuvine atunci când avea să apară, ținând cei cinci piaștri puși deoparte, ascunși într-o firidă dintr-unul dintre pereți, sub un bloc de piatră care mai păstra încă inscripțiile cu litere grecești ale unui fost deținut: „Alecos Vacaresco, 1799.” Cine o fi fost nefericitul? – se întreba de multe ori Cantemir.

Acum era însă extrem de ocupat. Pe una dintre mese se afla improvizat un aparat curios, format din mai multe lentile de sticlă – împrumutate de la un giuvaergiu armean –, sub care zăceau răstigniți doi țăntari, cu câte un ac înfipt în corp. Dintr-unul se scursese o picătură de sânge, în timp ce din celălalt doar un fir de lichid verzui. Restul mesei era acoperit cu caiete și cărți risipite, întredeschise, unele mototolite, și câteva creioane ce păreau ascuțite cu dinții.

La câțiva pași distanță se afla o a doua masă, unde trona o sticlă de votcă de Odessa, pătrătoasă – un „ștof”, cum o numeau rușii – de 1,23 litri, după măsurile lor, și care îl costase pe Cantemir fix o rublă, adică tot atâția bani cu care ar fi putut să cumpere o vadră (sau o găleată, cum îi ziceau tulcenii) de votcă din orice cârciumă lipovenească sau zaporojeană. Cu toate că materialul sticlos era de un albastru închis, aproape opac, se putea vedea destul de ușor că era doar pe jumătate plină. Cealaltă jumătate se afla în Aristotel Platon, făcându-l să transpire abundent și urcându-i-se din stomac până în ochii albaștri, care străluceau ca ai

unui om posedat. Și, într-adevăr, fostul funcționar al capuchehaiei Principatelor Țărilor Românești la Constantinopol și scotocitor – pentru o scurtă perioadă de timp, ce-i drept – al cadiului sangeacului Tulci era de-a dreptul posedat de o idee.

Pe masă se mai aflau câteva sticle de vin goale: Somoveancă de Niculițel, Roșu de Sarichioi, dar și vin de Cipru sau unguresc. Sub masă trona un butoiuș, tot gol, de bere, cumpărat de pe unul dintre piroscafurile „Lloyd Austriaco”, care făceau legătura dintre Galați și Constantinopol, de două ori pe săptămână.

Aristotel Platon Cantemir golise toate aceste recipiente doar de dragul științei, de câteva ori cu silă, așa cum i se întâmplase cu rachiul de tescovină, rakî-ul turcesc sau mastică de Chios. Dar și cu plăcere, așa cum se întâmplase cu șampania franțuzească, cu care repetase experimentul de câteva ori. Adevărul era că cel mai dificil îi fusese când băuse ulei de măsline sau de ricin, ceaiuri din tot felul de ierburi – inclusiv din cel rusesc, adus pe ascuns, ca și votca, de data aceasta de la Ismail. Iar dacă ceaiul din Gruzia era mai mult decât acceptabil, lucrurile se complicaseră pentru Cantemir când încercase să bea „ceai de piele”: frunze de ceai chinezesc învelite în bucăți de piele, cu părul întors înăuntru, pentru a împiedica aroma să se piardă. Mai să-și tranșeze degetele când a trebuit să taie cu securea primul calup de ceai presat, sub formă de cărămidă, numit kirpicnîi ceai, pe care a fost nevoit să-l bea după felul cerchezilor de la Slava Cercheză – cu sare și piper.

Aristotel Platon Cantemir era convins că unul dintre aceste lucruri înghițite, odată ajuns în sânge și transpirație, avea să gonească valurile de țânțari care se năpusteau peste bieții tulcenii, după asfințitul soarelui sau chiar în timpul zilei, prin smâncurile din Delta Dunării. Erau seri, mai ales în lunile august și septembrie, când atacurile țânțarilor erau atât de vehemente, încât toți oamenii de pe malurile Dunării de Jos se ascundeau în case, lăsând baltă munca sau orice altă activitate. Chiar și nopțile de vară erau un adevărat coșmar, cu sutele de țânțari care păreau că dispar undeva după orele 9–10 ale serii, dar care îi atacau pe bieții oameni ce încercau să se odihnească. Vai de cei care nu aveau un polog deasupra patului – până dimineața, erau aproape mâncați de vii. Partea proastă era că săracii nu-și puteau permite țeșăturile fine și scumpe pentru un polog adevărat, care să oprească țânțarii și totodată să lase aerul să pătrundă, așa că mulți dintre ei foloseau o împletitură primitivă din păr de cal, sub care se ascundeau pe timp de noapte, de spaima țânțarilor.

Nimeni nu găsise nicio metodă de a scăpa de ei, cu toate că Aristotel Platon Cantemir era din ce în ce mai convins că între țânțari și apa stătută a bălților exista o legătură cu malaria și chiar cu holera, care bântuiau aproape în fiecare vară prin aceste locuri. Nu reușise să afle prea multe despre înfiorătoarele insecte care îi terorizau pe tulcenii. Descoperise, însă, că cele care înțepau atât de rău erau femelele de țânțar, care nu

aveau – așa cum credea toată lumea – un ac, ci, de fapt, un fel de trompă ce se termina cu două fălci. Întepătura era un fel de mușcătură, iar prin trompa prevăzută cu două canale era absorbit sângele, în timp ce prin celălalt canal era injectată saliva, menită să împiedice coagularea sângelui. Acesta nu constituia hrana propriu-zisă a micii vampiroaice, ci substanța care să țină în viață viitoarele progeneruri ale acesteia, păstrate cu grijă în stomac.

La apariția lor participase cu mult elan și țințăroiul – altfel o ființă de-a dreptul angelică. Se hrănea doar cu polen și, în scurta sa viață de aproximativ 30 de zile, în afară de faptul că zburătăcea cu burta plină de mâncare, nu urmărea decât un singur scop: acela de a se împerechea de cât mai multe ori cu țințăroaicele vampir.

Din păcate, toate aceste lucruri, aflate după luni întregi de observații, cercetări și lecturi, nu-i folosiseră la absolut nimic în încercarea de a găsi o substanță care să-i gonească pe țințari atunci când îi simțeau prezența. În sinea sa, Cantemir recunoștea că o asemenea descoperire ar fi fost mai mult decât senzațională. Ar fi reușit să îndepărteze miliarde de asemenea insecte din toate colțurile lumii, repopulând teritorii întregi, la loc de cinste fiind Delta Dunării, unde sute de mii de oameni ar fi putut trăi în pace și bunăstare.

Cu mintea încețoșată de asemenea gânduri și de votca rusească, Aristotel Platon Cantemir își scoase cămașa, rămânând în bustul gol, cu pielea înroșită de la căldură și băutură, prin care răzbăteau o duzină de

coaste vineții. După ce își făcu curaj câteva clipe, deschise cu iuțea ușa și se repezi afară, aproape alergând. Se opri după câțiva pași, valurile Dunării unduindu-se doar la câțiva metri distanță.

Abia acum realizează cât de răcoare și bine era sub cerul liber, în comparație cu încăperea unde stătuse întreaga după-amiază și care se încinsese ca vatra unui cuptor sub soarele dogoritor de sfârșit de august. Se bucură câteva momente de adierea răcoroasă care venea dinspre fluviu, dar clipele plăcute sunt întotdeauna cele mai scurte. Un adevărat val de țânțari se abătu asupra lui Cantemir, înțepându-l cu o reală furie, încercând parcă să răzbune toate experimentele pe care le făcuse asupra fraților lor. Începu să dea ca un apucat din mâini, în încercarea de a se apăra, în timp ce înjura – mai întâi în românește, apoi în turcește și, la urmă, în rusește –, neștiind care dintre graiuri ar fi fost pe înțelesul nesuferitelor insecte. Renunță la înjurături înainte să ajungă în fața ușii, pentru că țânțarii începuseră să-i intre și în gură.

Orbit de valul de gâze și amețit de votcă – care se dovedise un alt experiment nereușit în încercarea de a goni țânțarii –, nu-l zări pe zapciul orașului, care stătea nemișcat în fața ușii, privindu-l cu gura căscată de uimire. Cu toate că era destul de înaintat în vârstă, se feri cu abilitate din calea tânărului valah, care dădea ca un apucat din mâini și picioare pentru a scăpa de atacul țânțarilor. Îl lăsa să pătrundă în casă și, după ce privi lung în urma lui, intră și el, clătînând din cap și

închizând ușa cu grijă, pentru a opri năvala insectelor care îl urmau pe Cantemir ca pe o bucată de fagure de miere.

Cu toate că încerca să fie la fel de țăntoș ca atunci când îl cunoscuse, zapciul Tulci îmbătrânise, și parcă i se scurtaseră picioarele, pentru că sabia îi atârna, aproape târând-o pe dușumeaua de piatră, scoțând un sunet de roți de cotigă veche.

– Kasim efendi... reuși să articuleze Cantemir în turcește, respirând greu, după lupta istovitoare cu fioresii țăntari.

– În persoană, în uniformă regulamentară și cu sabie din oțel de Damasc, spuse acesta mândru, dar cu glas moderat.

În urmă cu câțiva ani, ar fi răcnit din toți bojocii, așa cum învățase în scurta școală militară urmată la Edirne, condusă de un ofițer german turcit. Uniforma era, ce-i drept, regulamentară, doar că îmbrăcase vestonul fără cămașă, iar în picioare purta papuci. Cantemir mai aflate că sabia de Damasc o vânduse de mult unor frânci de pe un piroscaf austriac, înlocuind-o cu o spadă rusească, de zece ori mai ieftină, dar și de două ori mai grea, motiv pentru care îi atârna tot timpul la sold, ca o coadă mare și moartă.

– Dar știi că te-ai apucat nițel de băutură, adăugă zapciul, privind sticla de votcă, jumătate golită, ce zăcea pe masă... Ba chiar nițel mai mulțisor, completă, după ce văzu și sticlele de vin și șampanie goale.

– Fac niște experimente, încercă să explice Aristotel Platon, în timp ce-și îmbrăca cămașa.

– Cum nu, Cantemir efendi! A ajuns Tulçi mai ceva ca o medresă¹ englezească, de sărmanului Charles Hartley¹ îi e rușine să mai treacă pe la noi. Stă ascuns cu lunile la Sulina. Mai deunăzi, un lipovean beat a încercat să zboare de pe dealul Hora cu o drăcovenie făcută din nuiele și pânză cerată. După ce a scăpat ca prin minune de gloanțele puștilor unor manafi², care au crezut că e vreun diavol, s-a prăbușit în mijlocul Dunării. L-au găsit abia după trei zile, înecat, printre rădăcinile unei sălcii de pe malul de la Prislav. Avea în buzunare două „ștofe”, exact ca asta a dumitale, pline cu votcă. Dacă erau goale, poate scăpa cu viață.

– Pe onoarea mea, Kasim efendi, încerc să găsesc o substanță care să-i țină la distanță pe țăntari. Votca a fost ultima încercare... fără nicio șansă de reușită. Caut să descopăr ceva asemănător chininei, pentru malarie, vorbi plin de patos Cantemir.

– Îmi aduc aminte ce băiet cumișel erai când ai sosit în Tulçi, schimbă firul discuției polițistul turc. Frumușel ca un sfânt dintr-o icoană creștină, de alerga fătuca ovreiului Faimblat după matală mai ceva ca o țăntăroaică... Sau poate era invers, nu mai țin minte prea bine.

¹ Școli otomane găzduite, de obicei, de către geamii și moschei.

² Soldat turc.

Turcul nu schimbase doar subiectul discuției, ci și accentul, care devenise de-a dreptul moldovenesc. Cantemir auzise ceva la o cafenea, că nevasta zapciului era o moldoveancă de pe lângă Suceava. Dar, ca un adevărat cameleon al vorbirii – un veritabil ventriloc –, zapciul turc schimbă din nou firul discuției și tonul:

– Am poruncă de la Luminăția Sa, cadiul Tulci, Bulent Bey, să te înfățișezi de îndată în fața ochilor săi, pentru o chestiune extrem de gravă.

– Acum? întrebă Cantemir, puțin speriat.

– Ei, nici chiar acum, că doar n-or fi venit turcii!... răspunse zapciul. Îi zic cadiului că nu te-am găsit acasă și ți-am lăsat vorbă să te prezinți mâine, pe la zece, ora á la frânka.

Cantemir se învățase deja cu măsuratul timpului la Tulci, care se făcea după orologiul european – „á la frânka” – sau după cel otoman, „á la turka”. Așa că nu mai întrebă alte detalii.

– Mulțumesc pentru înțelegere, Kasim efendi. Ești un om bun.

– Da, cum nu. Om bun, zapciu de treabă... Doar la Tulci mai găsești așa ceva. Ai grijă, ghiaurule, cum te prezinți mâine în fața cadiului. Știu că ești curios din fire, dar nu atât de mult încât să vrei să-i cunoști mica închisoare de sub case.

Tulci, 21 august 1872

Casele Cadiului Tulci se aflau pe o stradă care se curba ca un arc: începea în dreptul konak-ului mutesarifului³ și urca vreo douăzeci de metri până la geamie, pentru a coborî, din nou, într-un loc unde, în fiecare dimineață, se desfășura piața de pește. Spre deosebire de străzile europenești, care purtau nume, cele din Imperiul Otoman nu erau botezate – doar oamenii le spuneau, cu timpul, într-un anumit fel. Aceasta se numea strada Geamiei sau a Cadiului. Pe o porțiune de câțiva zeci de metri era pavată cu piatră de granit, iar în fața caselor mai importante se aflau stâlpi cu felinare cu gaz.

În fața porții grele din fier păzea un manaf plictisit, purtând pe umăr o flintă veche, dinainte de Războiul Crimeii.

– Lyi günler⁴, salută în limba turcă Aristotel Platon Cantemir. Era proaspăt bărbierit la bărbierul indian – care încă mai avea salon în Tulci, deși amenința zilnic că

³ Guvernatorul unui district (zonă administrativă) otoman, numit sangeac, așa cum a fost Tulci, capitala districtului cu același nume, în perioada 1864–1877, parte componentă a provinciei (vylaiet) Tuna (Dunărea), care cuprindea Dobrogea, Delta și Bulgaria.

⁴ Bună ziua, în lb. turcă.

pleacă. Purta un costum nemțesc, cam tocit pe la cusături, dar încă bun.

– Bună ziua, efendi, răspunse manaful, luând aproximativ poziția de drepti.

Era clar că pușcociul atârna greu pe umăr, pentru că acesta se deformase, fiind lăsat destul de mult în jos.

– Sunteți așteptat la cancelarie, spuse, conducându-l cu pași mărunți până în dreptul casei cadiului, care adăpostea cancelaria judecătorului, sala de judecată, locuința familiei și chiar o mică închisoare la demisol.

Doar de câțiva ani se construise pușcăria cea mare, de sangeac, pe ulița Babadagului.

Manaful deschise ușa de la intrare, iar Cantemir pătrunse în încăperea numită pompos cancelarie. Trei mese din lemn, din care la cea din nuc lustruit stătea plictisit zapciul Kasim, fumând dintr-un ciubuc scurt și privind pierdut într-un registru cu file goale. Celelalte două mese, din lemn de brad, tocite și zgâriate, erau ocupate de doi funcționari tineri, slabi, așezați pe două scaune la fel de uscate, care scârțâiau la cea mai mică mișcare.

Pe colțurile meselor erau așezate fesurile roșii, tronconice, cel al lui Kasim fiind cel mai vechi și decolorat, dar având un șnur gros și negru din mătase – semn distinctiv al funcției.

Încăperea nu avea niciun fel de dulap sau rafturi pentru registre și documente. Acestea erau ținute în niște saci mari din piele scorjită, agățați în cuie groase,

bătute în pereți. Din când în când, unul dintre funcționari se ridica, smulgea un sac din cui și-i revărsa conținutul pe masă. Alegea cu dexteritate una sau două hârtii, apoi restul le înghesuia înapoi în sacul de piele, care era atârnat din nou la locul lui.

La apariția lui Cantemir, șeful poliției aproape sări în picioare de pe scaunul vechi, care scârțâi atât de sinistru, încât părea că s-a frânt în două.

– Selâmaleyküm, spuse el, aproape șoptit. E groasă rău, efendi Cantemir. Neapărat trebuie să-i dai de capăt, altfel vom avea zile negre amândoi. Cadiul te așteaptă ca pe Sfântul Gheorghe cu lancea.

Aristotel Platon îl privi uimit, fără să înțeleagă nimic din cele spuse de zapciu, care deschise ușile duble ce duceau direct în biroul cadiului.

Totul era făcut din lemn de tek negru: piesele de mobilier și rafturile pe care erau așezate zeci de volume din Sfânta Șaria, legea divină după care se conducea orice judecător musulman. Biroul greu era abandonat însă într-un colț, în mijlocul camerei tronând cadiul Bulent Bey, așezat pe un divan cu câteva duzini de perne din mătase și catifea verde. Perdelele groase de brocart erau trase, lăsând doar o lumină slabă să pătrundă în încăpere, care era răcorită cu vase mari din aramă, umplute cu gheață.

Trecuseră mai bine de doi ani de la prima și ultima întâlnire dintre cei doi. Se părea că, între timp, cadiul pierduse câteva kilograme și coborâse pragul celor două chintale.